

„R. Cum inter personas sacras recenseantur Curati, Beneficiati simplices, et Religiosi, tenetur Parochus 1. vi Bullae Benedicti XIV. *Cum semper* 1744. et Trid. sess. 23. c. 1. de reform. singulis diebus dominicis, „et festis pro parochianis suis applicare Sacrum, cum gemina tamen limitatione, scil. ut prospiciatur Vicario Ecclesiae de congrua sustentatione, „et si illi die festo offeratur stipendium pro Sacro faciendo, poterit intra hebdomadam supplere Missam pro parochianis. 2. Tenetur *verbum Dei* „praedicare sub gravi, adeo ut si per mensem integrum, aut per decursum anni duobus tribusve mensibus discontinuatim omittat, juxta Bonacinam „vi Tridentini peccet mortaliter, sub quo tamen maxime continetur obligatio catechizandi. 3. Tenetur *administrare Sacraenta suis* in quatuor casibus, nempe quoties in communi urget praeceptum recipiendi Sacramentum, aut necessitas alicujus privata, aut utilitas, aut subditus id postulet jure suo. Si simul habeat *administrationem bonorum temporalium Ecclesiae*, nec valide, nec licite alienare potest bona Ecclesiae immobilia, „aut mobilia pretiosa sine justa causa, et solemnitatibus debitis, quae sunt, „ut fiat tractatus praevius Praelati cum Capitulo collegialiter congregato, „consensus partis majoris et senioris capituli, hujus subscriptio et auctoritas Superioris immediati. Ita Gregorius X. in c. *hac consultissima* 2. de Reb. Eccl. non alien. in 6., et Paulus II. in Extrav. *ambitiosae*, et Bulla Urbani VIII. 1624. 7. Sept. *Excipitur* tamen elocatio ad triennium, concessio in hypothecam generalem, et res ab annis 40. alienari solita, modo „adsit necessitas e. g. ad solvenda debita, vel utilitas e. g. lucrum, vel pie- „tas e. g. redemptio captivorum; sic *Biner* cum aliis etiam defendit repudiationem haereditatis, Ecclesiae delatae, sine solemnitatibus esse penitus nullam. Officium Parochi his versibus continetur:

„Assideat, doceatque, roget, Sacraenta ministret,
„Succurrat, servet tradita quaque sibi.

„Q. 6. Quae obligatio Beneficiati simplicis.

„R. 1. Si Beneficiatus vi fundationis teneatur quotidie *pro fundatore beneficij* celebrare aut tempore, ac loco certo, potest sine mortali aliquoties per annum pro se, aut amico valde conjuncto gratis applicare Sacrum; neque enim fundator praesumitur esse graviter invitus, nec quantitas materiae est gravis respectu totius anni. *La Croix* cum aliis. 2. Si literae fundationis nil exprimant de applicatione Sacri, tenetur illud pro fundatore, et ejus familia applicare Beneficiatus, quando in perpetuo beneficio similia praescribuntur: *Beneficiatus ter celebret in septimana: fundo Missam pro omni die Veneris*. Nisi contraria mens fundatoris collegi queat vel ex eo, quod Missas solum petat pro commodo audientium, vel quod certum Missarum numerum pro se petat, de reliquo numero taceat, ut declaravit S. Congregatio. 3. Si beneficio tenui *per benefactores facta est accessio reddituum*, si de mente benefactorum non constet, nulla datur specialis obligatio applicandi pro benefactoribus: sed sufficit eorum frequentius meminisse: cum iura non eodem modo de benefactoribus, quo de fundatoribus loquantur. *Gobat* et *La Croix* n. 834... 4. Si fundatio exigat Sacrum in festis celebrioribus, intelliguntur festa ex pracepto etiam in foro. Ita praxis. 5. Si Beneficiatus deprehendat, hactenus contra fundationem lecta esse pauciora Sacra, si per tempus immemorabile hoc factum sit, pergit licite in incopto; si vero deprehendat justo *plura esse lecta*, fundator autem statim initio sit mortuus, non tenetur pergere; cum fundator non vivens non habeat possessionem requisitam ad praescrivendum. *Ita Notae in Reiffenstuel.*

„Q. 7. Quae obligatio residendi.

„R. 1. *In genere*: aliqua praesentia in loco beneficii vel personalis per se, vel Vicaria per alium idoneum est in omnibus beneficiis curatis Jure naturali et divino necessaria, ita *Palao* in hac re insignis cum 9. aliis ex *Trident.* sess. 6. c. 1. et sess. 23. c. 1. de reform. Curatus enim, nisi residet, pascere oves nequit et exequi fideliter suum officium: unde residencia determinate personalis probabilius est jure dumtaxat ecclesiastico praecpta, ut *Biner* cum aliis, cum alias dispensari in ea, aut illi praescribi non posset. 2. Pro ordinaria absentia personali conceduntur Episcopo ad summum tres, Parocho autem duo menses ex causa rationabili e. g. relaxationis etc. ut adeo Parochus *pro extraordinaria absentia* ultra duos menses debeat habere causam gravem, facultatem Episcopi scripto obtentam, et Vicarium idoneum ab eodem approbadum; pro *ordinaria causam* minus gravem, probatam tamen, saltem pro securitate, ab Episcopo orentenus; *pro brevi* aliquot dierum causam levem sine approbatione Episcopi: ita *Schmalzgr.* ubi Vicarius ita semper necessarius est, vel adiutor, ut si periculum probabile adsit, operam illius requiri, etiam modica absentia possit esse mortal is, utpote quae non tam a tempore, quam necessitate ponderetur. 3. Canonici vi *Trid.* tenentur novem mensibus residere; pro consuetudine locorum quandoque sufficiunt tres aut duo etc. habentur tamen pro praesentibus quoad *fructus grossos*, si absint ex privilegio, vel causa justa; quoad *distributiones quotidianas* etiam si absint ob utilitatem Ecclesiae sua, gravem infirmitatem, aut necessitatem, modo absentiam significant Superiori, et alias interesse choro consueverint.

„Dices 1. In Beneficiato censem electa *industria personae*: ergo non sufficit praesentia per alium. 2. Consuetudo pro absentia a Trid. vocatur *corruptela*.

„R. Ad 1. C. A. D. C. sine dispensatione, et nisi substitutus sit aequo industriis, et saepe plus proposit C. C. secus N. C. tenetur tamen Principalis semper supremam curam de oibis, et ipso substituto gerere, ne in mero otio redditus consumat. Ad 2. Est corruptela, si per absentiam Ecclesia patiatur damnum.

„Q. 8. Quae obligatio Religiosorum.

„R. Cum status Religiosus sit *fidelium per tria vota paupertatis, castitatis et obedientiae ad perfectionem tendentium stabilis vivendi modus ab Ecclesia approbatus*, quam approbationem Innocentius III. c. *ne nimia 9. de Relig. dom. soli deinceps Sedi Apostolicae propriam fecit*, sequitur 1. Religiosum peccare graviter, si haberet animum non tendendi ad perfectionem per observationem trium votorum substantialium. 2. In specie *contra paupertatem* peccare graviter, si independenter a voluntate Superioris usurpet, aut alienat etc. eam quantitatem, quae gravis foret contra justitiam in materia furti absolute spectata, e. g. ablata familie medio criter diviti. Ita *Schmalzgr.* in consil. etc. Certe absurdum esset, metiri gravitatem in paupertate respective ad divitias monasterii, cum idem Religiosus in hoc domicilio plus, in alio minus usurpare sine mortali posset etc. 3. *Contra castitatem* Religiosus etiam votis dumtaxat simplibus ordini mancipatus, committit sacrilegium per actum tam internum, quam externum *luxuriae*; estque stante voto inhabilis ad matrimonium valide contrahendum, ut etiam de voto Scholasticorum Societatis disposit et declaravit Ecclesia. 4. *Contra obedientiam* tunc peccatur graviter, quando non obtemperatur Superiori legitimo, et per vim plenam obedientiae aliquid praecipienti, quod plerumque fit per verba: *Praecipio sub obedientia: in virtute sanctae obedientiae*. Casus autem reservatos suadente Bellarmino Clemens VIII. reduxit ad undecim, ut non possit

„Superior Religiosus novos inducere sine consensu Capituli generalis vel „provincialis. Vide P. II. n. 786.

„Coroll. 1. Posse Religiosum peccare simpliciter, aut etiam graviter „contra justitiam, quin ita peccet contra paupertatem, et vicissim, e. g. si „usurpet rem furto ablatam alteri cum licentia Superioris id ignorantis, „aut furetur acum sartori summe indigenti, aut re a saeculari permissa „utatur sine facultate Superioris, aut Regi furetur duos florenos. Neque „etiam est paritas Religiosi usurpantis *cum filiofamilias*, cujus erunt, ali- „quando bona patris; cum monasterium potissimum curet damnum disci- „plinae Religiosae, habeatque plures Religiosos, quam pater filios.

„2. *Novitios* per se non obligari reservatione casuum Religionis, nec „statutis, aut regulis, quamvis per accidens peccent, si sua non observan- „tia inducant scandalum, laxitatem, turbationem etc. possunt tamen sem- „per puniri ob transgressionem, cum haec poenae tolerantia sit una ex „probationibus.

„Q. 9. Quae facultas Superioris requiratur.

„R. In materia paupertatis ad vitandam *proprietatem* non est semper „necessaria *licentia expressa*, qua Superior verbo vel scripto in specie con- „cedit; neque *tacita* quae vel ut pars aut connexum continetur in generali, „vel datur tunc, cum Superior videt aliquid fieri et nec interius nec exte- „rius dissentit; sed sufficit etiam *rationabiliter praesumpta*, quae pruden- „ter credit, Superiorum, licet ignorantem, non habere actu voluntatem „contraria, sed habere propensionem interpretativam, quod daret licen- „tiam, si sciret, et rogaretur; ita S. Thom., *Palao* cum 6. aliis; nam sic „usus rei non jam est indepedens a voluntate Superioris, sed subordina- „tus; quod sufficit ad evitandam speciem proprietatis. Quare sufficit a for- „tiori *consuetudo* aliquid acceptandi, quae ab aliquibus ad tacitam, ab aliis „ad *praesumptam* facultatem revocatur; imo universim si Superior com- „mode adiri possit, et non accedatur, fere semper intercedet peccatum ve- „niale propter modum observantiae Religiosae contrarium juxta Suarez „et Palao tr. 16. dist. 3. pun. 23. Juxta Lugo et Illsung vero Superior erit „invitus etiam quoad substantiam rei usurpatae. Tr. 4. dist. 2. n. 199. et „seqq. aliter tamen non nihil loquendum de Societate Jesu.

„Dices 1. *Licentia praesumpta* non est *actualis*; quia in Superiore „non datur. 2. Superior est certe *invitus*, quod non petatur *licentia*, cum „posset. 3. Non sufficit *ad jurisdictionem* obtinendam pro *confessionali*: „ergo neque etc. 4. Est origo *laxitatis*.

„R. Ad 1. Non est *actualis expressa*, est tamen *actualis praesumpta*, „et datur actu moraliter in *judicio subditi*. Ad 2. Est *invitus quoad modum fortassis*, non *quoad substantiam*. Ad 3. Potestas jus dicendi concernit „valorem *Sacramenti*, et est difficultioris acquisitionis. Ad 4. N. si pruden- „ter *praesumatur*. *Regulae prudenter praesumendi* sunt: 1. Ubi Superior „passim sine difficultate dat *licentiam*, in hac specie *rationabiliter praesumitur*. 2. Major est *praesumptio* pro *subdito benemerito*, sene, officiali, „quam pro alio. 3. Facilius *praesumitur* pro *accienda re sacra*, quam „*profana*; facilius pro *esculentis*, quam *pecuniis*. 4. Quo strictior est Re- „ligio, eo minor est locus *praesumptioni*. Vid. *Mangionum de paupertate Relig.*

„Q. 10. Quid requiratur ad ingressum Religionis.

„R. Ut detur *aetas debita*, et non detur *impedimentum* ratione paren- „tum, vel matrimonii, vel servitutis, vel officii publici ad ratiocinia obli- „gati, vel speciale respectu Religionis, e. g. morbi caduci, in aliquibus „descendentia a Judaeis etc. Itaque 1. *Ad inchoationem Novitiatus per se*

„sufficit tempus pubertatis acquisitae; quamvis usu hodierno expectetur „annus 15. completus: ita, teste *Lessio* opusc. de statu vitae, docet praxis „Ecclesiae per plures quam 1000. annos, quae a Spiritu S. regitur, nec „legitur a Tridentino quidquam immutatum; tunc enim homo fit sui juris „in negotio concernente statum vitae, et curam propriae salutis. 2. Filius „non potest ingredi Religionem, aut in Novitiatu permanere, quando pa- „rentes illius sunt in magna, hoc est gravi, aut valde gravi aut extrema „necessitate: ita *Antoine* c. 4. de obligation. et *Sanchez* L. 4. c. 20. op. „mor. cum 23. aliis; quia praeceptum charitatis et pietatis praevalet con- „silio, quale est ingredi, vel manere in Novitiatu adhuc sine votis; nec „procedit hic ordo ille charitatis, vi cuius Novitius possit bonum spiri- „tuale proprium praeferre alieno corporali: aliter in gravi necessitate lo- „quendum de professo, in quo non est res amplius consilii. 3. *Ratione ma- trimonii* res ita se habet: Sponsi de futuro possunt ingredi Religionem „per se, cum sponsalia imbibitam habeant conditionem: nisi statum Reli- „giosum elegero. Sponsi de praesenti in matrimonio rato possunt duobus „mensibus deliberare de ingressu Religionis, et invita etiam altera parte „ingredi: conjuges in consummato possunt ingredi, si altera pars com- „mittat adulterium notorium, aut consentiat, possitque vivere sine peri- „culo incontinentiae.

„Q. 11. Quid ad valorem professionis.

„R. 1. Ex parte *admittentis* potestas, consensus majoris partis capi- „tuli, et absentia metus gravis juxta *Lessium*. 2. Ex parte *ipsius professio- nis*, ut fiat in Religione approbata et ejusdem sexus, ut complectatur „omnia tria vota, ut praesupponat annum probationis mathematice com- „pletum a susceptione habitus. 3. Ex parte *profidentis*, ut sit liber a ser- „vitute, metu injusto gravi, et errore substantiali, ut annus aetatis 16. sit „completus in utroque sexu, ut apud foeminas specialiter praecesserit ge- „minum examen Episcopi: ita *Trid. sess. 25. c. de regul.* Quod si quid de- „fuerit ex predictis, tenentur professi *intra quinquennium* reclamare, „quamvis autem interea censeantur ratificasse professionem suam initio „nulliter factam, si tamen causam legitimam allegent dilatae reclamatio- „nis, e. g. ignorantiam nullitatis, durationem metus etc. etiam post quin- „quennium audiendi sunt. Porro *privilegia professionis* sunt 1. Remissio „omnium peccatorum, etiam quoad poenam. Paulus V. *Romanus Pontifex*. „2. Extinctio omnium votorum prius emissorum, nisi facta sint in favorem „hominis, c. 4. de *voto*. 3. Sublatio irregularitatis ob natales, sed solum ad „ordinis non ad Praelaturam. 4. Dissolutio sponsalium, et matrimonii non „consummati.

„Coroll. 1. Differentia juris *antiqui cum novo* est triplex, quod olim „licitum fuerit renuntiare anno probationis, quod professio valuerit anno „aetatis 12. et 14. quod valida fuerit professio tacita, gestando nimurum „habitum per triduum cum animo ibi vivendi, aut in habitu peragendo opus „professis proprium, e. g. suffragium dando in capitulo, ut *Lessius* de statu „vitae.

„2. Qui discontinuasset Novitiatum per dimissionem a Superiore fac- „tam cum depositione habitus, aut per spontaneum egressum ex monaste- „rio deposito habitu et animo manendi, vel una hora ante annum 16. com- „pletum emisisset vota, vel vir inter foeminas etiam occulte profiteretur, „aut vicissim etc. nulla esset professio.

„3. *Praxis reclamandi* exigit 1. Certitudinem de nullitate professio- „nis; secus interpretandum pro valore actus. 2. Allegationem rationis, cur „post quinque annos reclametur. 3. Agitationem causae simul coram Su-

„periore Religionis, et Ordinario loci, vel coram Pontifice. 4. Habitus retentionem interea, nisi cum illo ad legitimum Superiorem perveniri non posset. 5. Metus gravis probationem, e. g. inclusionem arctam, minas graves etc. per testem saltem unum, per juramentum, per conjecturas, „quod parens alias severus etc. *V. Gobati Ebrios.*

„Q. 12. Quis rigor Clausurae.

„R. Tantus, ut violatio excommunicationem post se trahat. *Locus* est „monasterium, licet nondum aedificatum integre, modo clausum sit, et ibi „habitetur Communitas Regularium; item officinae, horti intra septa mona- „sterii; Sacraria tunc, quando solus in eam ingressus per monasterium, „non tamen domus, ubi pauci e. g. quatuor habitant. Quae sit *facultas* ad „mittendi personas principes cum decenti comitatu, an capiat parvitatem „materiae ad duos passus etc. videri potest *Sylvius Prof. Duaci et Pigna-* „*telli* apud *La Croix*: item c. un. *de statu Regul.* in 6. Pius V. in Bulla „data 1566. et 1570., Gregorius XIII. anno 1575. et 1581., et Benedic- „tus XIV. *Regularis Discip. ac Salutare* 1742.“

CASUS VI. De obligatione magistratus saecularis erga subditos.

Quidam jam tertii homicidi reus accessisse fertur ad Ludovicum XII. Regem Galliae, veniam delicti rogans: cui Rex: Tunc, inquit, adhuc veniam sperare audes, qui tertium jam homicidium commisisti? Mox reposuit Morio aulicus: Falleris, o Rex, nonnisi unicum hic commisit homicidium, reliqua duo tu ipse: primum enim si pro tuo officio punivisses, duo reliqua commissa non fuissent.

651. Q. I. Ad quid obligetur magistratus saecularis respectu subditorum. R. Debet subditis exhibere benevolentiam et amorem, administrationem justitiae, impedire communia damna et publica eorum scelera, ac scelerum occasiones, aliaque mala ab iis avertere pro viribus. Ubi non raro peccatur graviter per negligentiam, conniventiam, et maxime per injuriam, oppressionem innocentum, per tolerata publica scandala. *Sporer* l. c. n. 74. Peccat quoque graviter talis Superior, se ipse, dum potest, non gerat subditorum curam, sed eam relinquat solis ministris; praesertim si sciatur, quod eorum dexteritati, prudentiae, fidei ac conscientiae tuto ac satis fidere non possit.

652. Q. II. An ejusmodi Superior semper graviter peccet, non puniendo reum gravis delicti, v. g. homicidii, ut in casu ponitur. R. Si advertat, ex impunitate delicti augeri audaciam, turbari rempublicam, peccat graviter, fitque particeps peccati alieni: si vero justa subsit causa, non peccat parcendo.

653. Q. III. Ad quid teneantur subditi. R. Magistratui legitimo debent amorem, reverentiam, et obedientiam in iis, quae spectant ad eorum officium, et quidem graviter vel leviter pro ratione materiae praesertim accedente contemptu formali.

Quae sit obligatio mariti erga uxorem et vicissim, vide de matrimonio.

A P P E N D I X.

De Officiis, Judiciis civilibus et criminalibus, necnon de quibusdam aliis obligationibus saecularium.

„Q. 1. An officia debeant dari dignioribus.

„*Nota. Acceptio personarum* est respectus ad circumstantias personae „impertinentes ab eo, cui impositum est debitum in distribuendo: ita *Les-*

„suis et *Lugo* quoad substantiam; quare qui solum libere distribuit suas „e. g. opes, gratias etc. non potest acceptione personarum delinquere.

„R. Sicut in beneficiis ecclesiasticis est mortale conferre beneficium „quodcumque positive *indigno*, aut conferre dignitates, vel beneficia curata „minus digno praeterito digniore; ita peccat graviter administrator rei- „publicae, qui officium saeculare dat positive *indigno*, vel officium majus „habens annexam jurisdictionem vel administrationem justitiae, vel func- „tionem majoris momenti dat minus digno, teneturque ad compensationem „damni inde emergentis, non quidem dignioribus praetermissis, sed rei- „publicae; quia haec sola habet jus rigorosum aduersus administratorem, „non digniores. Ita *Lugo* cum 13. aliis, et plures apud *Dianam* to. 1. p. 2. „tr. 1. res. 66. et to. 3. tr. 4. res. 172. *Ratio* 1. *Trid. sess. 24. c. 1.* et „prop. 47. *Innoc. XI. Cum dixit Concilium Tridentinum, eos alienis pecca- tis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et Ecclesiae „utiliores ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent etc. et c. un. *de Eccles.* „*Benef. sine dimin.* 2. Ab Officialibus et Beneficiatis hisce dependet sta- „tus reipublicae, salus animarum, gloria Dei etc. 3. Per acceptiōem per- „sonarum laeditur jus aliquod minus strictum in dignioribus, alienantur „animi subditorum, cessant membra reipublicae se apta facere, cum pro- „his avertendis jurent principibus fidelitatem, dent tributa etc.*

„Dices 1. Ergo idem dicendum de beneficiis *simplicibus*, officiis *mi- noribus* etc. cum non fiat distinctio. 2. Non potest saepe determinari tam „exakte, quis sit altero *dignior* absolute. R. *Ad 1. N.* modo, qui assumitur, „sit idoneus, hoc est simpliciter dignus; idem sentiendum de *resignatis*, „et *praesentatis a laico*, cuius non est tam exakte discernere inter clericos; „et ideo *praesentatori laico* dantur solum quatuor menses a vacatura, ec- „clesiastico sex. Certe *Trid.* loquitur de Episcopatu, Cardinalatu, et Cu- „ratis. *Propositio damnata* refert se ad *Trid.* et cap. un. de Cancellariatu „seu dignitate. *Ad 2. N.* si loquamur de notabili differentia, cum parum „etiam parum reputetur. *Deinde* aptitudo non a sola scientia desumitur, „sed saepe a virtute, nobilitate, aliisque *praerogativis*, quae multum pro- „desse ad beneficia et officia possunt.

„Q. 2. An liceat officia saecularia vendere.

„R. Quamvis practice loquendo *officia majora* plerumque illicite ven- „dantur, ut *Lessius* cum aliis docet, tamen speculative loquendo vendi pos- „sunt cum quatuor conditionibus. 1. Ut vendens sit vel *republica*, quae „habet proprietatem in suis officiis, vel supremus a republica constitutus „administrator. 2. Ut vendantur uni ex dignioribus, aut his deficientibus, „absolute digno. 3. Ut pretium sit moderatum, ne *emotor* malis artibus „studeat sibi compensare pretium expensum. 4. Ut adsit necessitas rei- „publicae, e. g. ob aeraria valde exhausta etc. vel utilitas (ita *S. Thom.*, „*Cajetanus* cum 24. apud *Lugo*, et pluribus apud *Dianam* tom. 3. tr. 5. „res. 108.) et praxis, quam semper peccati gravis arguere videtur difficile. „Unde colligitur, faciliorem esse licentiam vendendi officia minora, e. g. „*Belliducum* inferiorum etc. item *Toparcham* posse pro sua *Toparchia* „liberius agere circa *praefecturas* suas, quam administratorem reipublicae.

„Dices 1. Ergo officia sunt in patrimonio *Principis*. 2. Non licet ju- „dici vendere arbitria: ergo neque *Principi* officia. R. *Ad 1.* Neque esse „proprie bona communia reipublicae; alias deberent tantum civibus dari, „non extraneis: neque proprie in patrimonio *Principis*, immediate ad ejus „sustentationem deputata, sed intermedia. *Ad 2. N.* C. quia partes in ju- „dicio habent jus rigorosum ad materiam litis, non item cives ad officia: „et specialis est obligatio judicis vi quasi contractus cum communitate.

„Q. 3. An judex licite accipiat munera.

„R. 1. Vel judex debet sustentari ex stipendiis suarum causarum, et poterit recipere aequam laboris mercedem. 2. Vel habet salarium fixum, et quamvis res practice sit periculosa, theorice tamen poterit accipere sub his conditionibus. 1. Ut gratis offerantur, e. g. non cogendo partes sua mora, aut signis, intractabilis agendi modi etc. 2. Ut sint modica, quae non sint apta ad pervertendum ejus animum. 3. Ut non ab extrinseco prohibeantur lege speciali, juramento, scando etc. quare non licet de quota litis cum litigante pacisci, nec Visitatori Ecclesiastico aliquid muneris accipere ob specialem prohibitionem; et universim loquendo: ex pacto accipere munera propter actum ex justitia aliunde debitum, aut ut pretium talis actus, illicitum est, et restitutioni obnoxium: aliter de opere debito ex alia virtute; qui enim vendit aliquid sive rei, sive actionis alteri ex justitia debitum, vendit rem non suam, e. g. judex accipiens pecuniam, ut ferat sententiam justam; latro, ut non occidat; uxor, ut reddat debitum; depositarius, ut depositum etc. aliter, si accipias pecuniam, ut die pracepto jejunes, pauperi exhibeas misericordiam, te non inebries etc.

„Q. 4. Quomodo procedere possit judex.

„R. In causis civilibus potest 1. *motu proprio*, e. g. dando pupillis, furiosis, prodigiis, miserabilibus personis tutorem, curatorem, advocatum, sequestrando possessionem litigiosam, exequendo sententiam prius latam etc. 2. *Ad implorationem officii sui nobilis*, e. g. minorem laesum restituendo in integrum; praecipiendo patri, ut alimenta det filio: jubendo adversarium desistere a gravamine inferendo alteri etc. 3. *Ad petitionem actoris intentantis actionem stricte talem*, qua ratione exercet judex officium mercenarium. In criminalibus 1. *via inquisitionis*, sive generalis, ubi nec de crimen, nec de persona certo constat, nec requiritur infamia praevia; cum sic nemo diffametur, et communitate sit utile inquire, an leges serventur, nec irrepant abusus; sive *specialis*, ubi auctor et crimen determinantur, et requiritur infamia praecedens; sive *mixtae*, ubi vel solum crimen, vel solus auctor determinatur; et requiritur indicia praecessisse, aut infamiam. 2. *Via denunciationis*, ubi illud observandum: si denuntiatur, denuntiatione etiam solum Evangelica, crimen publicum et enorme, e. g. laesio majestatis, cusi monetae falsae, tractatio cum hoste, proditio consiliorum Principis etc. potest judex qua judex procedere, ac punire; aliter in delictis privatis, qualia statuuntur a jure, furtum, rapina, damnum et injuria. Est autem juxta Manzium *crimen publicum*, quod olim a populo judicabatur; hodie vero, quo directe publica utilitas laeditur, et quilibet de populo agere potest in judicio, ac plerunque agitur ad vindictam publicam, sieque a lege publicum effectum est, e. g. *plagium*, quo quis hominem liberum, vel servum alienum dolo malo suppressit, celiat, vel abducit; *peculatus*, quo quis pecuniam sacram, religiosam, publicam furtive auertit, ac in suam rem vertit: *crimen repetundarum*, quo quis in officio publico constitutus aliquid accipit, ut officio suo fungatur, plus vel minus ex officio faciat: *crimen falsi*, quo quis vendit rem adulterinam, vel mutat, fingit, suppressit publica instrumenta, vel privatas literas imitatur, aptat sigilla, vel supponit partum alienum, vel cudit monetam etc., abradit aurum etc. 3. *Via accusationis*. Remedia vero, quae reus habet, sunt praeter alia 1. *Supplicatio* in duobus supremis imperiis dicasteriis. 2. *Appellatio*, quae est a minori judge ad majorem provocatio, estque *illicita* si fiat praeccise ad moram trahendam a sententia justa, *licita* autem in criminalibus, quando adest spes clementiae obtinenda, in civilibus vero, quando novae probationes emergunt, aut opiniones sunt

„aeque probables, adeoque spes alterius opinionis in Superiore praevalitiae.

„Q. 5. Quomodo delinqui in judicio possit.

„R. *Judex delinquit* 1. acceptando officium sine debita *scientia*, aut 2. non servando *juris ordinem*, condemnando non subditum etc. 3. inquiringo in crimen *inductive*, seu blanditiis, spe impunitatis, ficto vestitu v. g. Sacerdotis expiscando. 4. quaerendo *suggestive*, seu proponendo quaestiones nimium particulares quoad locum, tempus etc. ut reo quodammodo suggeratur affirmatio. 5. infligendo *torturam* aut nimis inhumanam, aut personis exceptis e. g. impuberibus, senibus, nobilibus, horumque filiis, aut antequam habeatur semiplena probatio per testem idoneum, aut semiplenae aequalis, idest talis, quae non habeat indicia solum *magna*, quae factum reddunt dumtaxat probabile, et sufficiunt tantum ad comprehensionem; neque etiam *maxima*, quae factum plene probant, et sufficiunt ad sententiam; sed *majora*, quae factum faciunt plus quam probabile. *Caeterum* habet judex jurisdictionem vel ordinariam, vel delegatam, vel ex consensu alterius arbitrium, vel ratione domicilii, delicti aut contractus, rei sitae, aut injuriae, si subditus unius principis acceperit injuriam a subdito alterius, qui interpellatus nolit punire suum subditum, vel denique praeventione in causis mixti fori, quales sunt sodomia, incestus, adulterium, blasphemia, et usuraria pravitas.

„2. *Delinquit Notarius* 1. Si secretum violet, e. g. ante publicationem testium alteri parti eorum testimonia aperiendo; si testimonium aliquod unius rogatu, vel alterius damno non exhibeat; si acta et protocolla non fideliter inscribat, aut inscripta negligenter custodiat, aut transcribi ab altero cum periculo erroris permittat: si testamentum hominis ratione destituti scribat, aut solemnitates necessarias omittat, aut vero amissio aliud simile fingat. 2. *Delinquit Advocatus*, si sciens suam insufficientiam tale munus in se suscipiat: si causam improbabilem recipiat, aut non statim admoneat clientem; si agat animo vexandi alterum, aut noceat parti dilatione causae, subornatione iniqua testium, rationibus fucatis, si utriusque parti serviat, causamque sua incuria perdat etc. 3. *Delinquit Referendarius*, si per incuriam, aut insecutam aliquid substantiale omittat in referendo; si studio partium actus unius partis fundamenta valde exageret, alterius deprimat; si ante evulgationem sententiam uni parti manifestet cum notabili incommode alterius. 4. *Delinquit Accusator* triplici modo: calumnia, imponendo alteri crimen falsum ex malitia; praevericatione, reticendo fraudulenter post accusationem cooptam probationes criminis; et tergiversatione, desistendo penitus sine causa ab accusatione; addi potest quartus modus, omissione scilicet accusationis, ubi crimen vergit in grave detrimentum reipublicae, nec adest causa excusans. 5. *Delinquit Testis*, si nolit testari de innocentia alterius, cum sine notabili incommode possit; sive sua sponte, sive citatus, eludat exceptione aut fuga testimonium: quamvis probabilius solum peccet contra charitatem et obedientiam, non autem contra justitiam, ut docent Cajetanus, Sylvester, Molina, Lessius c. 3. dub. 8. Requisita testium:

„*Conditio, sexus, aetas, discretio, fama*:
„*Et fortuna, fides, in testibus illa requiras*.

„3. *Reus*, si non prius depositus juramentum de permanendo, potest in causa capitali vel quasi capitali perrumpere carcerem et vincula, ac fugere; neque enim traditur carceri, ut sponte ibi sit etc. Alii etiam possunt ad hoc illi dare instrumenta, vel consilium (nisi sint ministri justi-

„tiae) non tamen effringere carcerem, aut vincula; cum alias nihil foret „justitiae satis firmum. 2. Potest accusatori criminali, saltem non plene „probanti, dicere, eum calumniari; potest, si spes sit evadendi, ad exci- „piendum contra illum, manifestari crimen illius occultum verum, non ta- „men affingere falsum, ut prop. 44. *Innoc. XI.* 3. Si metu torturae fassus „est crimen falsum, si de alio fassus est, tenetur in banco juris revocare; „si de seipso, probabilius juxta *Ilsung* non tenetur cum metu novae tor- „turiae ante mortem revocare, quia tempus delicti praeterit, et de facto „nec tenetur ad revocationem ratione justitiae erga Deum, cum Deus non „exigat conservationem vitae cum tanta difficultate; nec ratione charitatis „sui ipsius, quia videtur ipsi infamatio sui, et mors minus malum; nec „ratione obedientiae erga judicem; hic enim non prohibet confessionem etc. „4. Denique si crimen capitale est tantum semiplene probatum, et spes adest „evadendi, etiam sub juramento juridice interrogatus, non tenetur fateri „crimen. Ita *Haynoldus*, *Lugo*, *Cardenas* cum 25. auctoribus: 1. enim di- „cens: non commisi hoc delictum, intelligendo: ut publicum juridice, ut „sufficienter probatum in foro externo ad necem inferendam etc. non men- „titur, sed restringit sensibiliter: 2. praeceptum fatendi in hac spe vitae „conservandae a judge impositum esset nimis difficile universim loquendo „moraliter inobservabile; maxime cum alias leges humanae non obligent „cum periculo vitae, et reus citatus in tali casu non teneretur sponte com- „parere, aut incarceratedus facta fugae via manere etc.

Dices 1. Obligatio fatendi crimen hic orietur a jure naturae, ne sce- „lera maneant impunita, licentia peccandi augeatur spe sic evadendi etc. „2. Judex habet jus interrogandi, hoc est, *exigendi responsum*: ergo et „reus obligationem respondendi; neque enim dari potest bellum utrinque „materialiter justum, ut unus armata manu possit petere satisfactionem, „alter tamen non teneatur eam reddere. 3. Judex potest reum torturae „subjicere in poenam non factae confessionis; ergo jam ante torturam, „dabatur obligatio, ut *Ilsung* et *Antoine* etc.

R. Ad 1. N. quia haec mala sunt remota, et raro timenda, cum saepe „adsit plena probatio, ut saltem reus ut convictus, si non confessus con- „demnari queat; et plerumque per torturam eliciatur confessio: deinde „datur naturalis instinctus conservandi vitam suam. *Ad* 2. Judex vel habet „jus exigendi aliquod responsum, ne reus sit contumax, vel exigendi re- „sponsum disjunctive, hoc est, vel torturam, vel responsum. *Ad* 3. N. Tor- „tura non est poena delicti, sed remedium jure gentium introductum ad „inquirendam veritatem. Et hoc *probabilius*, salva tamen probabilitate con- „trariae sententiae.

„Novem species probationum:

„Aspectus, sculptum, testis, notoria, scriptum,
„Jurans, confessio, praesumptio, fama probavit.

Q. 6. Quid de aliis obligationibus dicendum.

R. De belliducibus. 1. Cavere isti debent, ne agant contra jus gen- „tium, inficiendo puteos, farinam, arma etc. veneno aut alia re mortifera „e. g. calce viva, ut olim Graeci etc. 2. Sicut bellum solum licitum est „propter necessitatem, ut Aug., c. *Noli q. 1. pacem habere debet voluntas*, „*bellum necessitas*; ita captam civitatem sine gravi necessitate militibus „dare in praedam propter scelera et mala secutura omnino vetitum. 3. Po- „test miles uti insidiis et stratagematibus; sed quando satisfactio offertur „ab hostibus, finienda est hostilis molitus. 4. Bona immobilia bello capta „cedenda sunt Principi, mobilia vero dividenda inter milites (quamvis

„etiam Principi pars, e. g. cassa, annonae, tormenta etc. obveniant) tunc „cum sunt in quieta possessione rapientis militis, et ex insequentium forte „hostium manibus elapsi. 5. Peccant officiales bellici per se loquendo, si „inscio, non consentiente Principe pauciores habent milites, quam in solu- „tione exhibent. 6. Si non dent stipendum, dent militi commeatum cor- „ruptum. 7. Si in transitu accipiant pecunias a pagis, ne milites rapinas „agant, vel istic pernoctent aut morentur, ut sic alii graventur. 8. Si vi „pacti dimittere milites a militia nolint.

De officialibus, et opificibus universim. 1. Tenentur officii et artis „suae peritiam habere. 2. Exercere functiones sine damno, fraude et negli- „gentia, ne opera imperfecta ac vitiosa efficiant.

Medici ex Decreto Conc. Lat. IV. tenentur infirmos monere de ad- „vocando medico animarum, et ex Constit. Pii V. ut tertio die periclitan- „tem de vita non visitent, nisi animae suae consulat: excipitur tamen, si „Confessarius longius tempus infirmo concesserit, et si morbus gravis sit „ita, ut sine medico mors imminet, medici autem ope spes sit convales- „centiae, et resipiscentiae in aegroto. Ita *Suarez*, *Antoine* etc. quorum „aliqua tamen etiam ad justitiam commutativam referri debent.“

CAPUT V. *De quinto paecepto Decalogi.*

§. I. *Praenotanda.*

654. I. *Expresse* praeceptum quintum, *Non occides*, prohibet homici- „dium, sive injustam hominis occisionem; *implicite* vero omnem injustam laesionem sui ipsius, vel proximi in bonis corporis per mutilationem, bel- „lum injustum, duellum etc. Praeterea prohibentur omnia illa, quae pro- „xime disponunt ad injustam hujusmodi laesionem, cujusmodi sunt odium, vindicta, ira, calumniae, inimicitiae, rixae, dissensiones etc. *Reductive* hu- „pertinet scandalum; de quibus nunc agemus.

655. II. Homicidium hic sumitur pro violenta et injusta examinatione hominis ab homine facta: *occisio* enim hominis facta a bruto in jure vo- „catur *pauperies*: sub termino *hominis* etiam comprehenditur homo nondum natus, sive foetus in utero materno animatus. *Primario* dividitur homicidium in voluntarium et casuale. *Voluntarium* est, quod fit cum culpa aut dolo, sive quod vel directe, vel saltem indirecte intenditur, ideoque homi- „cidium voluntarium duplex est: *primo directe tale*, quando ponitur aliqua actio, per quam directe intenditur, ut mors alterius, vel sui ipsius sequatur, v. g. dum quis pugione transfodit alium ex intentione et animo illum occidendi. *Secundo indirecte voluntarium*, quando ponitur actio, vel causa adeo propinqua, ut ex ea mors certo secutura praevideri potuerit, quamvis illa directe non intendatur, v. g. si maritus uxorem praegnantem gra- „viter percutiat, unde mors infantis sequatur. *Casuale* homicidium est, quod accedit sine culpa, aut dolo, utpote quod nec in se, nec in causa fuit inten- „tum, v. g. si venator volens occidere feram, occidat hominem, quem incul- „pabiliter nescivit ibi esse.

656. III. *Homicidium voluntarium* iterum duplex est, simplex, et qua- „lificatum. *Simplex* dicitur, quod non habet conjunctam qualitatem vel cir- „cumstantiam specialis malitiae. *Qualificatum* dicitur, quod circumstantiam specialis malitiae habet conjunctam vel ratione personae, vel ratione loci, vel modi, quo alter occiditur: cujusmodi sunt 1. *Homicidium proditorium*, quando quis alium nihil tale metuentem sub specie amicitiae occidit. Sic *Joab* interfecit *Amasam* 2. Reg. 20. v. 10... 2. *Insidiosum*, dum quis alium ex improviso venientem, et securum aggreditur, atque occidit. *Assassinum*,